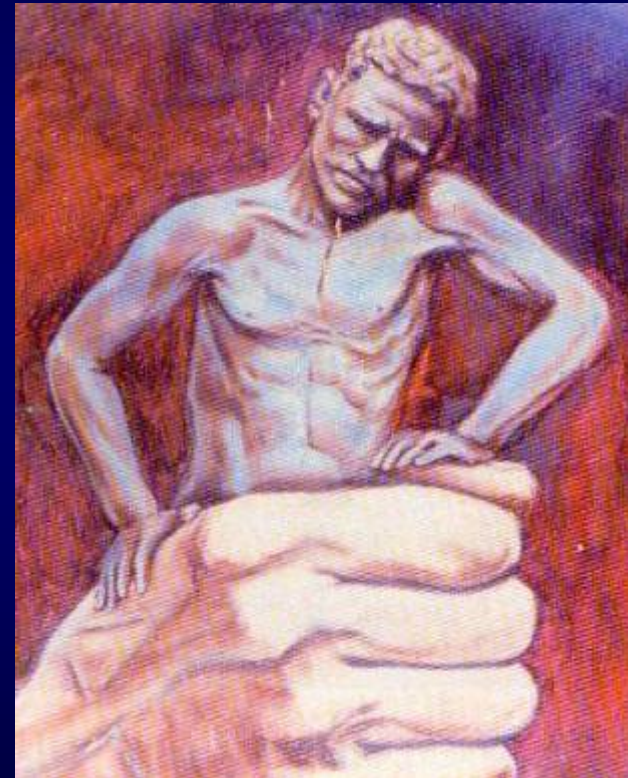

SZORONGÁSOS ZAVAROK

dr. Németh Attila

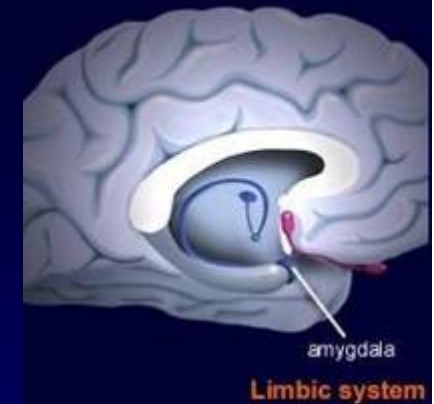
egyetemi docens

nemeth@psych.sote.hu

SE Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika

Szorongás

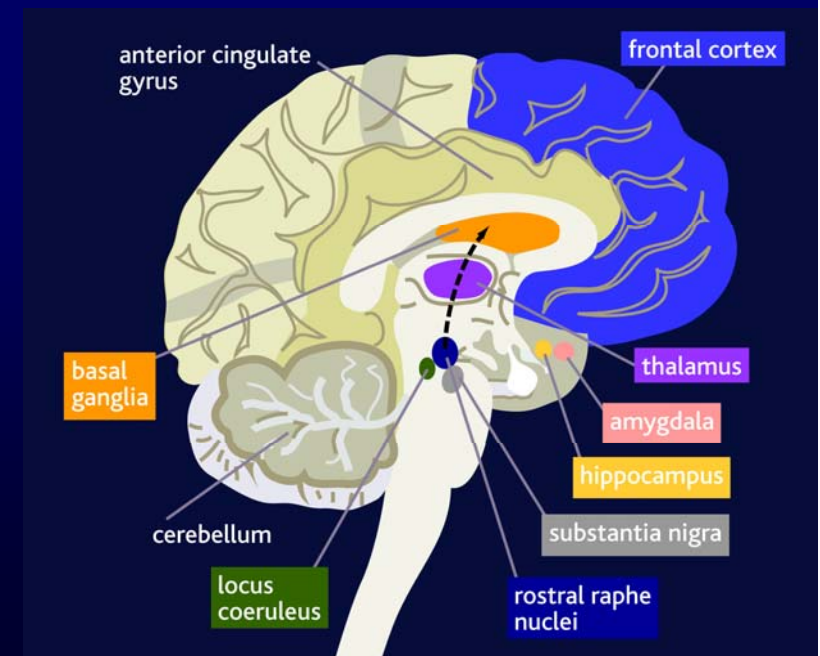
Élettani jelzés: vészjelző funkció

- bizonyos formái genetikusan kódoltak
(asphyxia, kígyó, izoláció)

Kondicionálható

- tanult szorongásos
reakciók

Anatómiai alapok

A szorongásos zavarok kialakulása

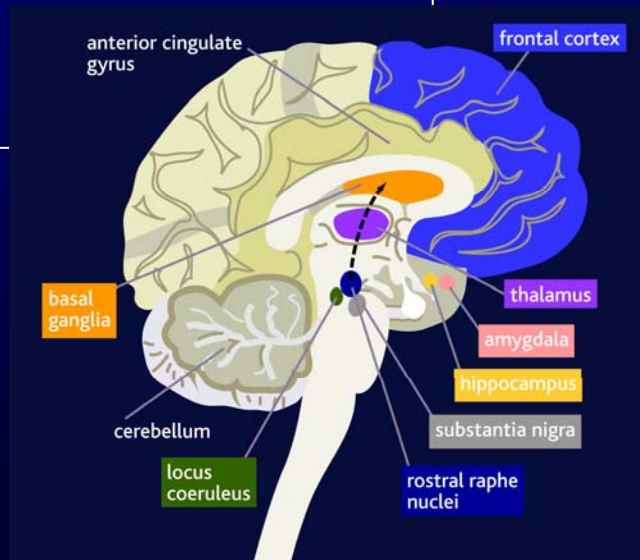
ÖRÖKLETES HAJLAM $\rightleftharpoons$ KÖRNYEZETI HATÁSOK

Neuroanatómia és neurokémia

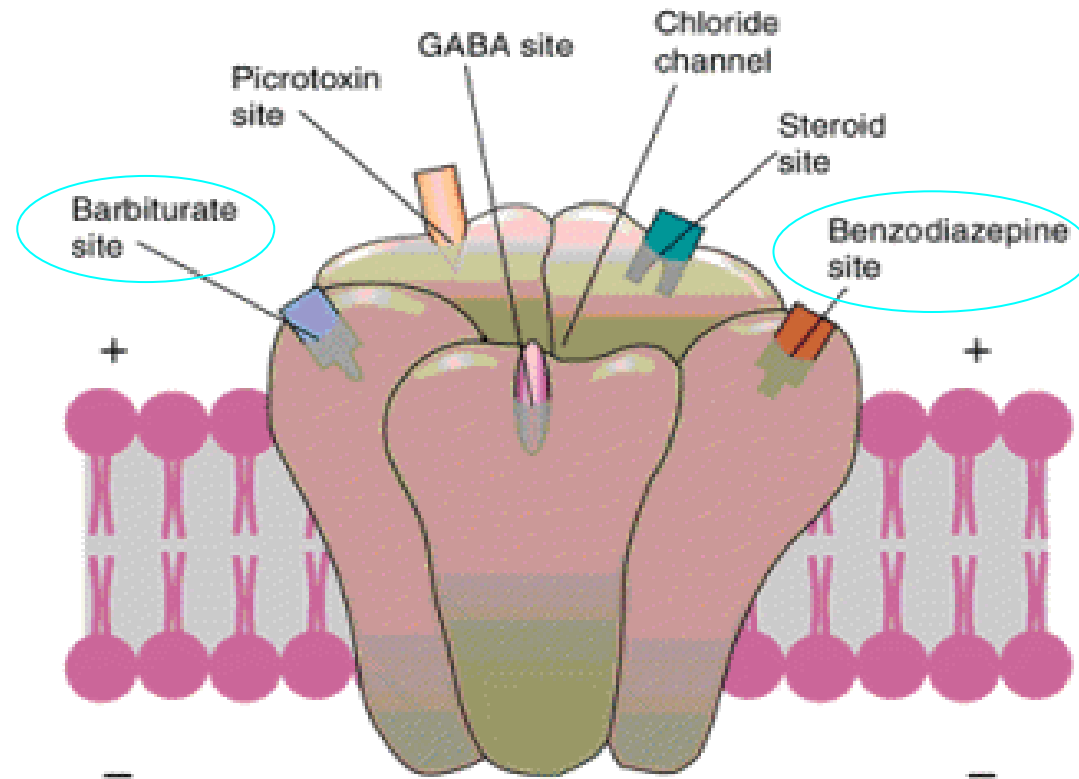
- Mediális prefrontális cortex
- Amygdala
- Hippocampus
- Hipotalamusz
- Periaqueductalis szürkeállomány (PAG)

- GABA
- Szerotonin
- Noradrenalin
- CRH
- Neuropeptid Y
- Kolecisztokinin
- Substance P
- Endogén BZD

GABA-A receptor

► Schematic Illustration of a GABA_A Receptor, with Its Binding Sites

A szorongás pszichoanalitikus megközelítése

„A szorongás az *id* (= ösztön-én) agresszív és szexuális impulzusai és a *superego* (= felettes-én) követelményei közötti konfliktus eredménye.” (Freud, 1926)

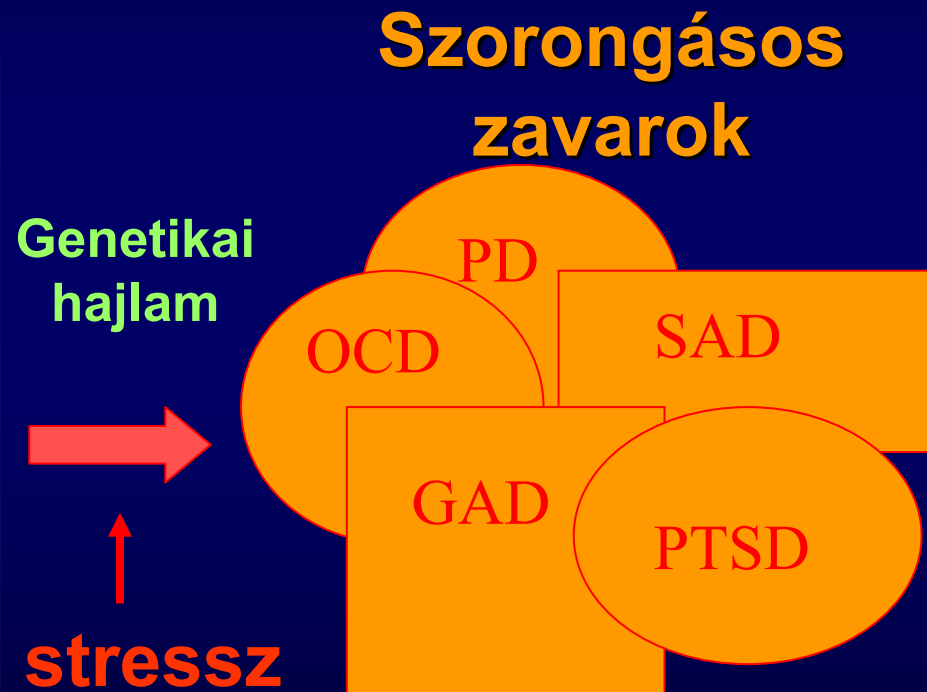
A szorongás integratív szemlélete

Genetikai tényezők

Szorongással
kapcsolatos trait
markerek

- neg. emocionalitás
(neuroticizmus)
- túlzott aggodalmaskodás
- stressz érzékenység

Temperamentum és személyiség

A szorongásos zavarok fő jellemzői

1. **Pánik** : rosszullét, szituációtól független
2. **Agorafóbia**: félelem zsúfolt terektől, elkerülés
3. **Szociális fóbia**: rosszullét - szituációban
4. **Egyszerű (speciális) fóbia**: konkrét helyzettől
5. **Kényszer**: visszatérő gondolat, ill. cselekvés
6. **Poszttraumás stressz**: nem átlagos trauma után
7. **GAD**: krónikus aggodás + hyperarousal állapot

Szorongás, mint szomatikus tünet

- Légszomj
- Gombócérzés
- Mellkasi fájdalom
- Szájszárazság
- Anorexia v. „nassolás”
- Hasi fájdalom
- Tremor
- Motoros nyugtalanság
- Szédülés
- Izzadás
- Gyakori vizelési inger
- Tenziós fejfájás

I. Pánikbetegség

Szorongásos rohamok

- spontán
- visszatérő
- súlyos szorongásos tünetek
  - szomatikus
  - pszichés
- **ijesztő, de veszélytelen**

Pán isten és sípja

Pánik roham

- Percekig tartó intenzív félelemmel / szorongással járó rosszullét
- Hirtelen kezdet, többnyire kiváltó ok nélkül
- Az alábbi tünetek közül legalább 4 egyidejűleg észlelhető:
  - palpitáció
  - mellkasi fájdalom
  - légszomj
  - izzadás
  - gombócérzés
  - szédülés
  - remegés
  - zsibbadás
  - hányinger
  - elpirulás
  - halálfélelem
  - félelem a megőrüléstől

Pánikroham

Palpitáció

Ájulásérzés

Nehézlégzés

Izzadás

Kipirulás

Remegés/ Reszketés

Organikus ok kizárható

Halálfélelem

Anxietas

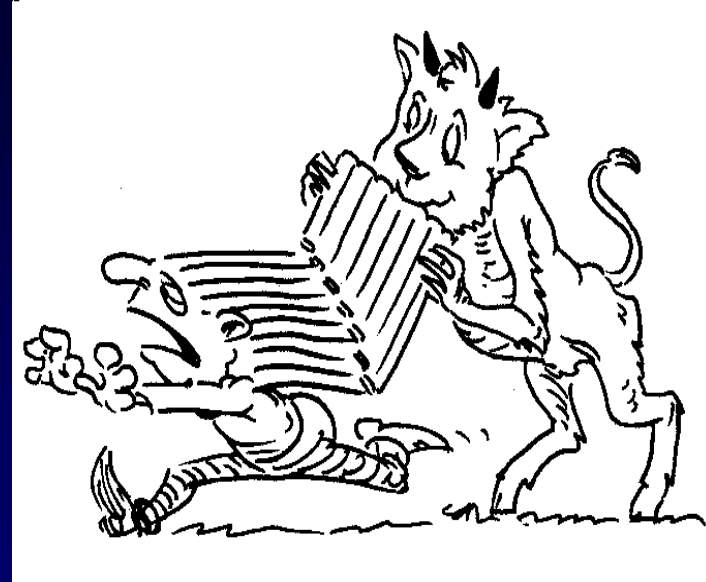
Mellkasi fájdalom/ Megőrüléstől való félelem

Pánikbetegség – dg.

4-es szabály:

- 4 hét alatt 4 roham,
- 4 féle tünetcsoportból:
  - neuroológiai,
  - kardiorespiratorikus,
  - gasztrointesztinális,
  - pszichológiai

összesen
legalább
4 tünet
egyszerre
jelenik meg

Funkcionális vs. Organikus tünetegyüttes

- palpitáció
  - mellkasi fájdalom
  - légszomj érzés
  - izzadás
  - torokgombóc-érzés
  - szédülés vagy ájulásérzés
  - remegés, reszketés
  - zsibbadás
  - hányinger, hasi diszkomfort
  - kipirulás vagy hidegrázás
  - halálfélelem
  - félelem a megőrüléstől
  - derealizáció, deperszonalizáció
- kardioresp. sy
- org. neur. kórkép
- akut has

A pánikbetegség differenciáldiagnosztikája

Kardiorespiratorikus:

Angina pectoris,
Infarctus myocardii,
Asthma bronchiale,
Paroxizmális
tachycardia

Neurológiai:

Menier-szindróma,
Temporális epilepszia

Endokrin betegség:

Hyperthyreosis,
Hyperparathyreosis,
Hypoglikaemia,
Pheochromocytoma

Abúzus, intox. vagy megvonásos sy.:

Koffein,
Amfetamin

A pánikbetegség epidemiológiája

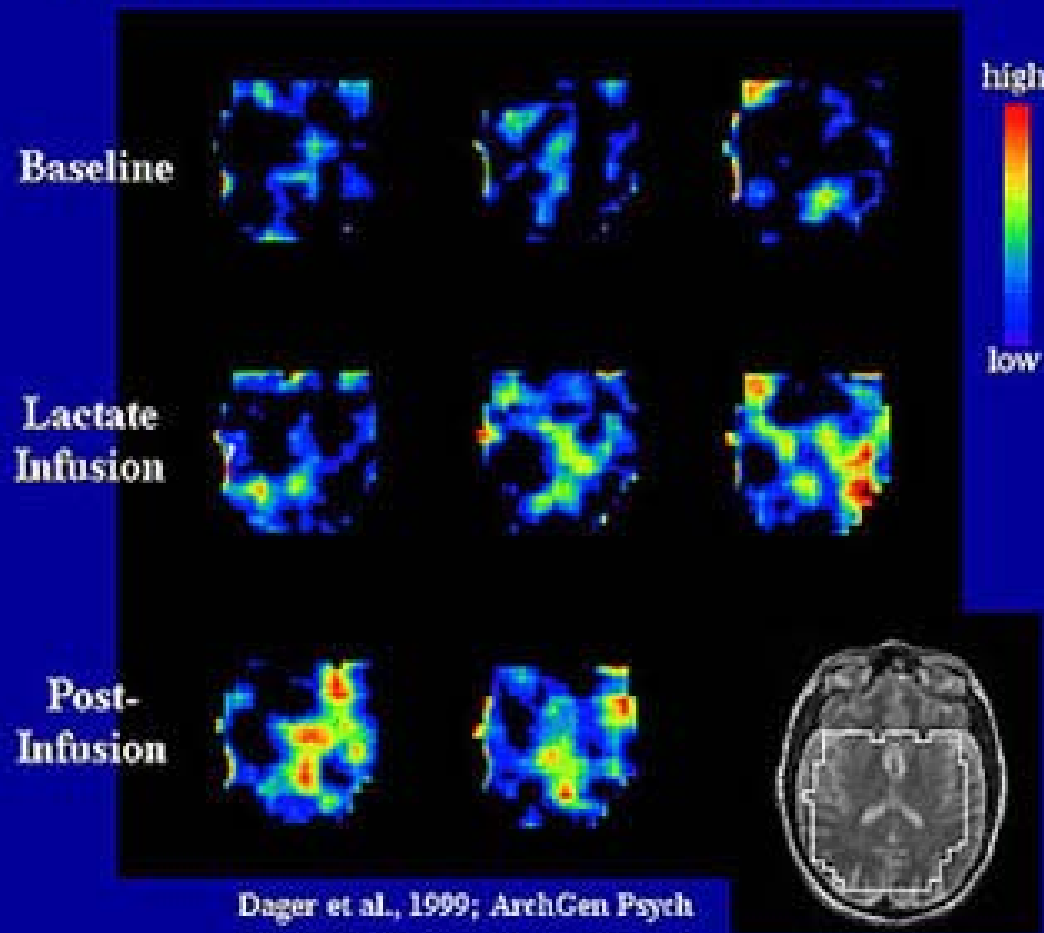
- Élettartam-prevalencia: 1,5–3,5 %
- Háziiorvosi praxisban: 1,5-8 %
- Nő : Férfi = 3 : 1
- Kezdet: 18–30 év között

Pánikroham provokációja

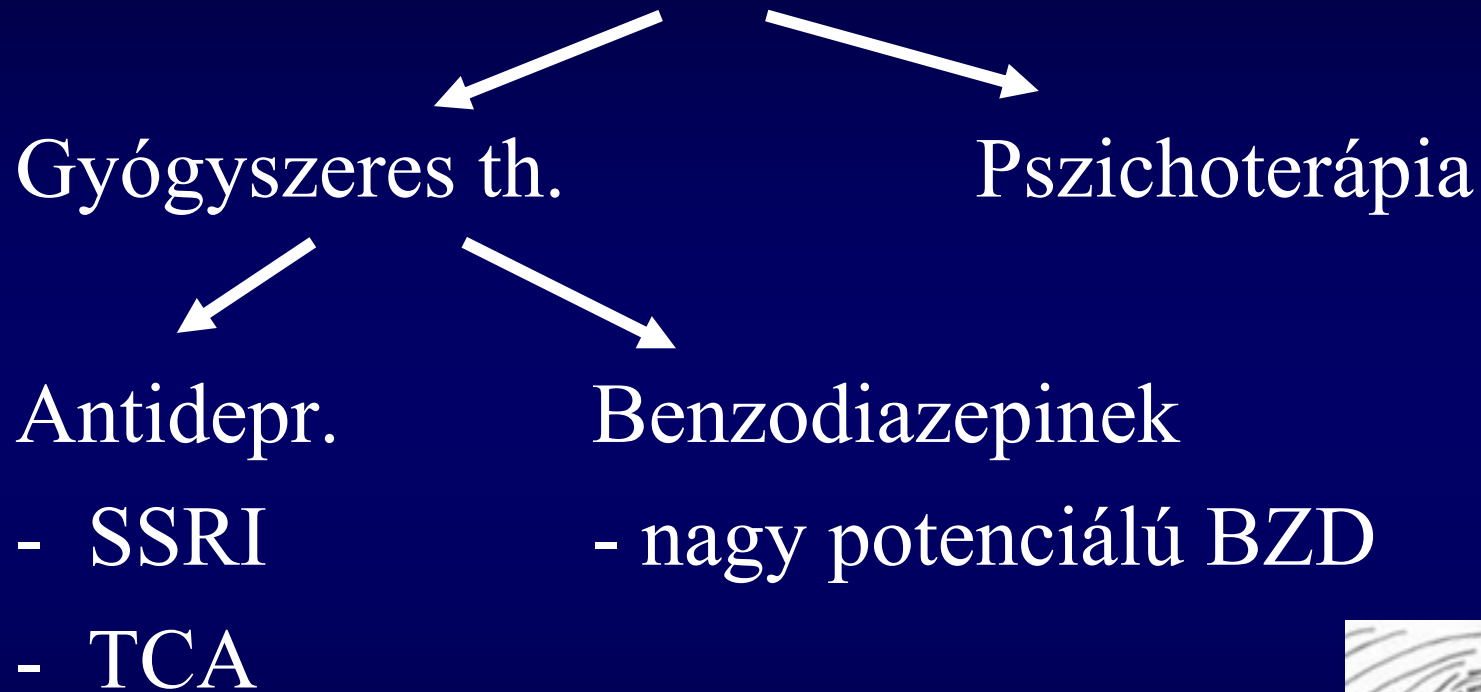
Brain Chemistry in Panic Disorder

Laktát infúzió

- Sav-bázis
- PET
- PD 70 %-nál rohamot provokál

A pánikbetegség terápiája

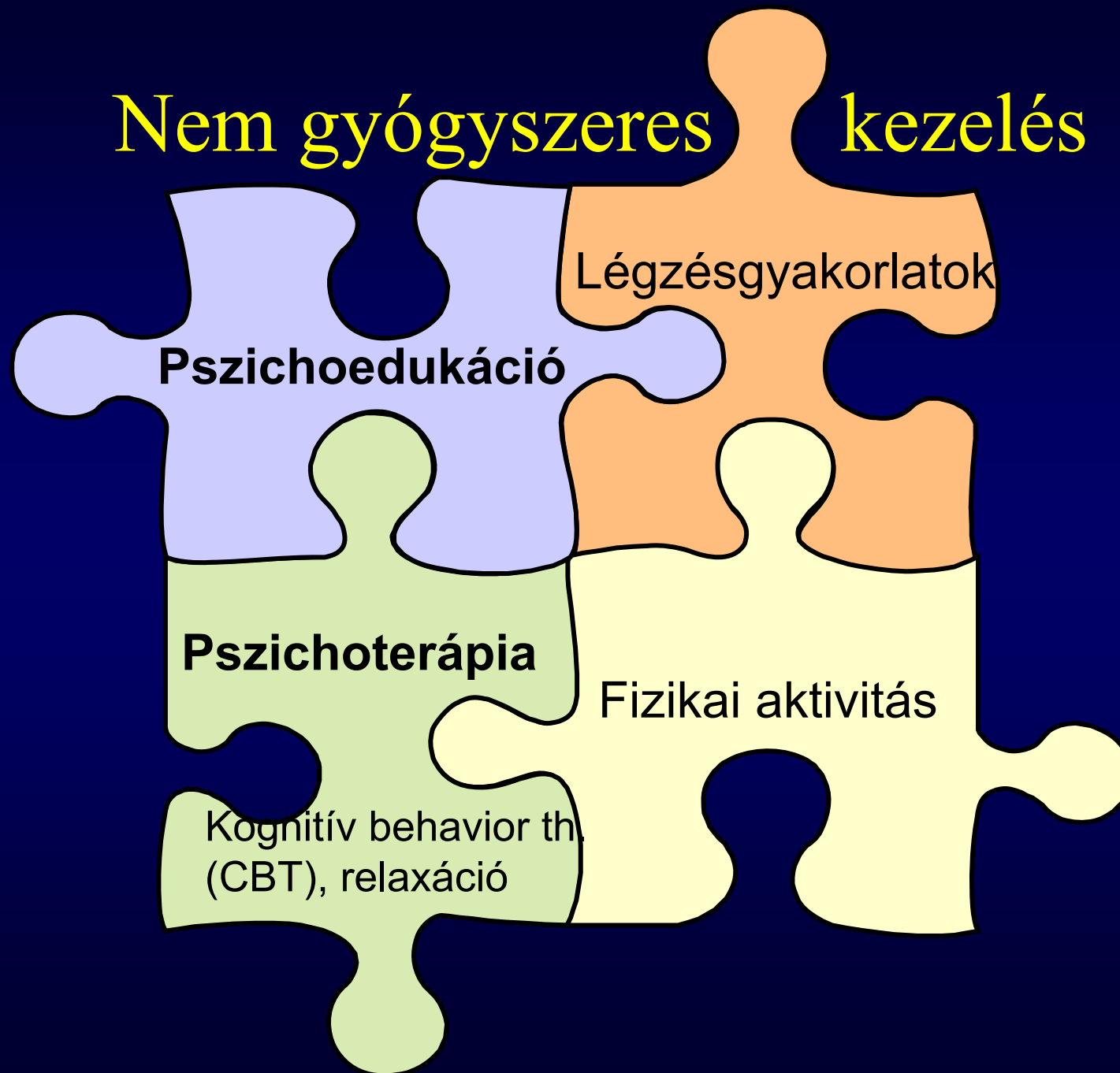

Pánikrohamban:

- gyógyszeres: benzodiazepin
- nem gyógyszeres: hiperventilláció megakadályozása

Nem gyógyszeres kezelés

II. Agorafóbia

Agorafóbia: Félelem (pánik roham) olyan helyzetekben, ahonnan az elmenekülés nehéz

- pl. lift, metró, zsúfolt piac, terek
- Agora = piactér

Agorafóbia

Szorongás hierarchia

- Villamos, busz, metro, (repülő)
- Piac, pláza, mozi, koncert
- Csúcsforgalom, autópálya, alagút, (híd)
- Kísérővel vagy anélkül

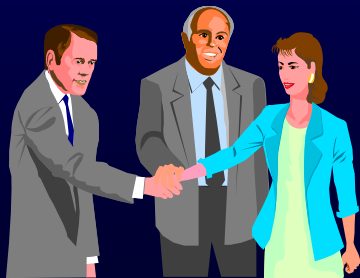
„A hajótörött még a csendes víztől is fél.” (Ovidius)

III. Szociális fóbia (SAD)

Szorongásos tünetek olyan szituációban, ahol mások figyelmének van kitéve – „emberfóbia”

- Szociális térhez kapcsolódó szorongásos rohamok.
- Formái:

generalizált

specifikus / körülírt
(lámpaláz)

A szociális fóbia tünettana

- Ha az illető bizonyos szituációkban más emberek megfigyelésének van kitéve, akkor hirtelen **BÉNA** lesz.

B = Beszédet mondani mások előtt (szereplés)

É = Étkezni étteremben

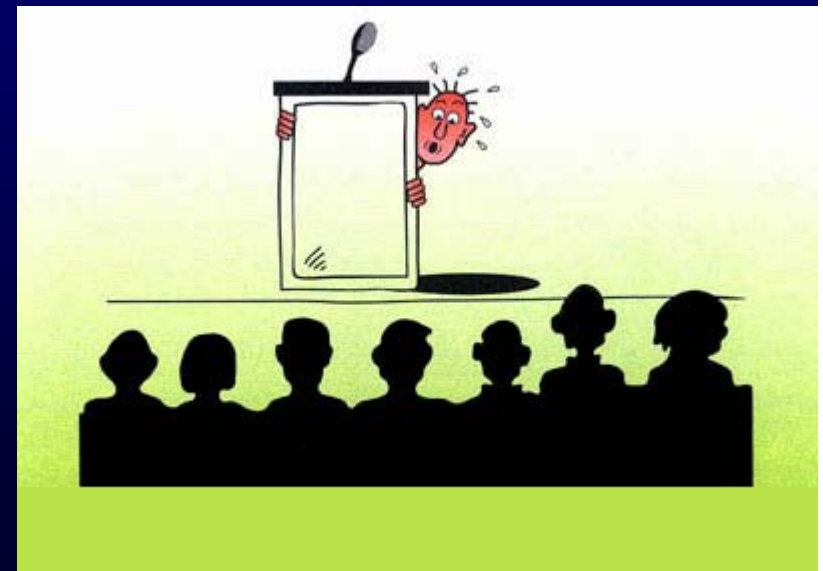
N = Nyilvános WC-re menni

A = Aláírni mások előtt

A szociális fóbia epidemiológiája

- Élettartam-prevalencia: 4–9 %
- A nemi arány közel egyforma
- Kezdet: 14–20 éves kor között

A szociális fóbia terápiája

Farmakoterápia

- **Benzodiazepinek**
  - clonazepam
  - alprazolam
- **Antidepresszívumok**
  - RIMA: moclobemid
  - SSRI-ok
  - SSNRI : venlafaxin

Pszichoterápia

- **Viselkedésterápia**
  - in vivo deszenzitizáció
- **Kognitív terápia**
  - fókusz:
megszégyenüléstől való félelem
- **Egyéb:**
  - relaxáció,
  - önértékelés javítása

IV. Specifikus fóbiák

Specifikus fóbiák

= Extrém félelem bizonyos „tárgyaktól”, helyzetektől. Az illető az adott szituációt katasztrófaként éli meg.

Fő csoportok:

- Állatoktól
- Természeti jelenségektől, (vihar, villámlás)
- Természetes környezettől: (magasság, víz, tűz)
- Orvosi beavatkozások: vér-injekció-sérülés

Néhány specifikus fóbia

Acrofóbia	=	Kiemelkedő helyektől
Antropofóbia	=	Emberektől
Arachnofóbia	=	Pókoktól
Asztrapofóbia	=	Villámlástól
Musofóbia	=	Egerektől
Nekrofóbia	=	Halottaktól
Osmofóbia	=	Szagoktól
Pirofóbia	=	Tűztől
Szkotofóbia	=	Sötétségtől
Tridekafóbia	=	13-as számtól
Xenofóbia	=	Idegenektől
Zoofóbia	=	Állatoktól

A fóbiák viselkedésterápia

CÉLJA: Jól körülírt, konkrét viselkedészavar megszüntetése

Fóbia = passzív elkerülő viselkedés

A VISELKEDÉSTERÁPIA LÉPÉSEI:

1. Tünet leírása (*Mit, hol, hogyan?*)
2. Terápiás cél meghatározása
3. Terápiás program megtervezése

A viselkedésterápia lépései

TERÁPIÁS PROGRAM

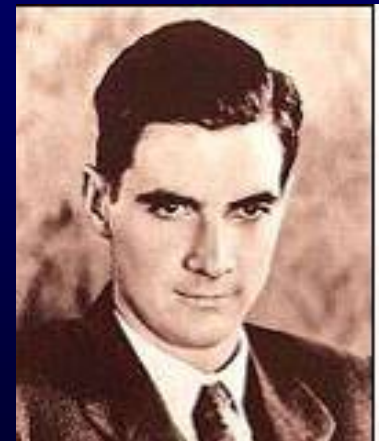
- Szorongás-hierarchia („*térben-időben*”)
  - „szorongás-leltár” (0-100 pont)
  - enyhítő és súlyosbító tényezők
- Módszer
  - ingerexpozió: fantáziában vagy in vivo
    - szisztematikus deszenzitizáció (*fokozatos*)
    - ingerelárasztás („*mélyvíz*” *technika*)
  - önpontozós skálák, napló
  - jutalmazás, jutalom megvonás

Viselkedésterápia formái

Németh A.: Pszichiátria másképp, 2003

Kényszerbetegség - - obszesszív-kompulzív zavar - OCD

Kényszerbetegség - - obszesszív-kompulzív zavar - OCD

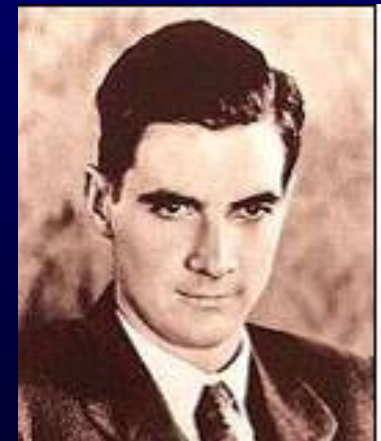
Samuel Johnson

Luther Márton

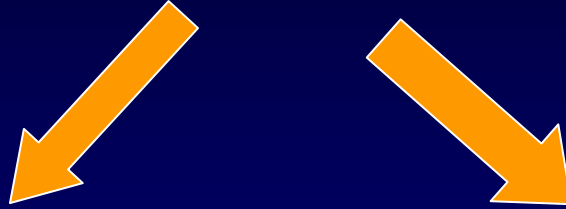

Loyolai Szt. Ignác

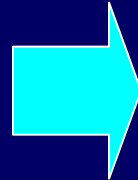

Howard Hughes

Kényszerbetegség - tünettan

Obszesszió =
Kényszergondolat,
képzet

Kompulzió =
Kényszercselekvés,
rituálé

Szorongást kelt

Szorongást old

Kényszergondolatok (obszessziók)

- Akarattól független, visszatérő gondolatok, képzetek, melyek jelentős szorongást okoznak,
- Nem a reális életből adódó túlzott aggodalmak,
- Megkísérlik elhárítani, elnyomni vagy semlegesíteni,
- Felismerik, hogy a saját „pszichéjük” termékei, és nem kívülről erednek

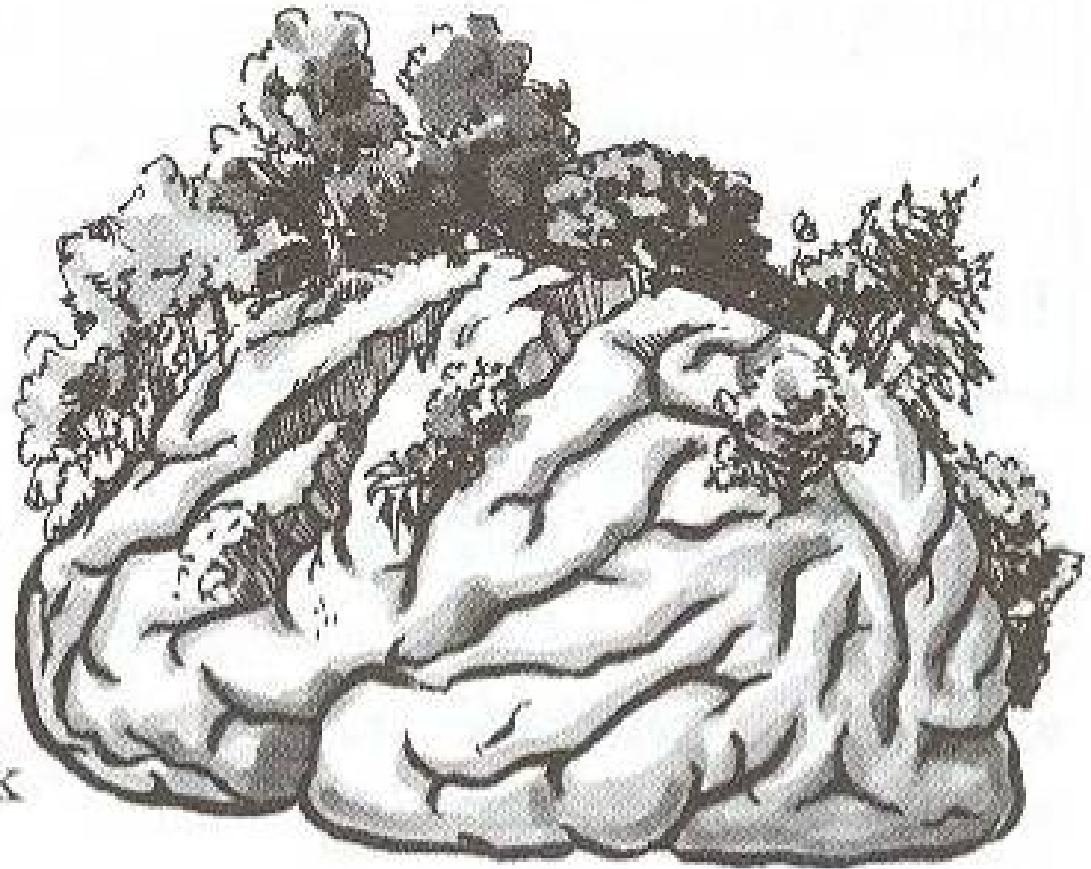
Kényszergondolatok típusai

- **K**ontaminációs (*piszok, testváladék, bakt.*)
- **A**gresszív (*szeretett személy irányába*)
- **R**eligiózus / Vallásos (*istenkáromlás*)
- **S**zexuális (*homoszexualitás, perverziók*) / szimmetriával, pontossággal kapcsolatos
- **T**estképpel / Betegséggel (*cc., AIDS*) kapcs.

(Németh A.: *Pszichiátria másképp*, 2003)

Obszessziók = kényszergondolatok

- K** = Kontaminációs
A = Agresszív
R = Religiózus
SZ = SZexuális /
SZimmetriával
kapcsolatos
T = Testtel (testrészekkel,
betegségekkel)
kapcsolatos
kényszergondolatok

(Németh A.: *Pszichiátria másképp*, 2003)

Obszessziók - jellemzői

Gondolatok, késztetések vagy képzetek

Jellemzői:

- szorongást keltő
- intruzív
- visszatérő
- én-idegen

Kompulziók kritériumai

- Az obszesszióra adott repetitív, célirányos viselkedés (*kézmosás, ellenőrzés*) vagy mentális rituálé (*számolás, ima, szavak néma ismétlése*),
- célja: a feszültség csökkentése, a kényszeres félelmek bekövetkezésének kivédése vagy semlegesítése,
- irracionálisával vagy eltúlzott mértékével tisztában van,
- szenvedést okoz.

Kényszercselekvések

- **T**isztálkodás, takarítás
- **E**llenőrzés (*zár, tűzhely*)
- **S**orbarakás, igazgatás, érintés
- **I**smétlés (*napi rutin: öltözködés, lépcső, írás*) /
Imádkozás (*bibliaolvasás*)
- **R**endezgetés / Gyűjtögetés, felhalmozás
- **S**zámolás (*sarkok, oszlopok*)

Kényszertünetek gyakorisága (%)

Obszessziók

- Kontaminációs (45%)
- Agresszív (42 %)
- Test/betegség (36 %)
- Szimmetria (31 %)
- Szexuális (26 %)
- Vegyes (60 %)

Kompulziók

- Tisztálkodás (50 %)
- Ellenőrzés (63 %)
- Számolás (36 %)
- Ismétlések (28 %)
- Rendezgetés (28 %)
- Gyűjtögetés (18 %)
- Vegyes (48 %)

Rasmussen, Eisen, (1989)

Kényszerbetegség (OCD)

Egyéb alaptünetek:

- Kóros kockázatmegítélés („*csak baj ne legyen*”)
- Patológiás kételkedés
(*rágódás, döntésképtelenség*)
- „Befejezetlenség” érzése

(Rasmussen, Eisen (1995))

Kényszerbetegség (OCD)

EPIDEMIOLOGIA

- Élettartam előfordulás: 1.2-2.8 %
- 12 hónapos prevalencia: 0.8-1.5 %
- Férfi : nő = 1 : 1
- Kezdet:
  - férfiaknál korábban (serdülőkorban)
  - nőknél gyakran az első szülés után

Az OCD diagnózisa

KRITÉRIUMOK

- Obszessziók és/vagy kompulziók jelenléte,
- a tünetek szenvedést okoznak.

Hol a határ?

- ha jelentősen gátolják a szociális funkciókat,
- ha naponta több mint 1 órát foglalnak le
(DSM-IV)

A kényszerbetegség (OCD) okai

Genetikai tényezők

Neuroanatómia, neurokémia

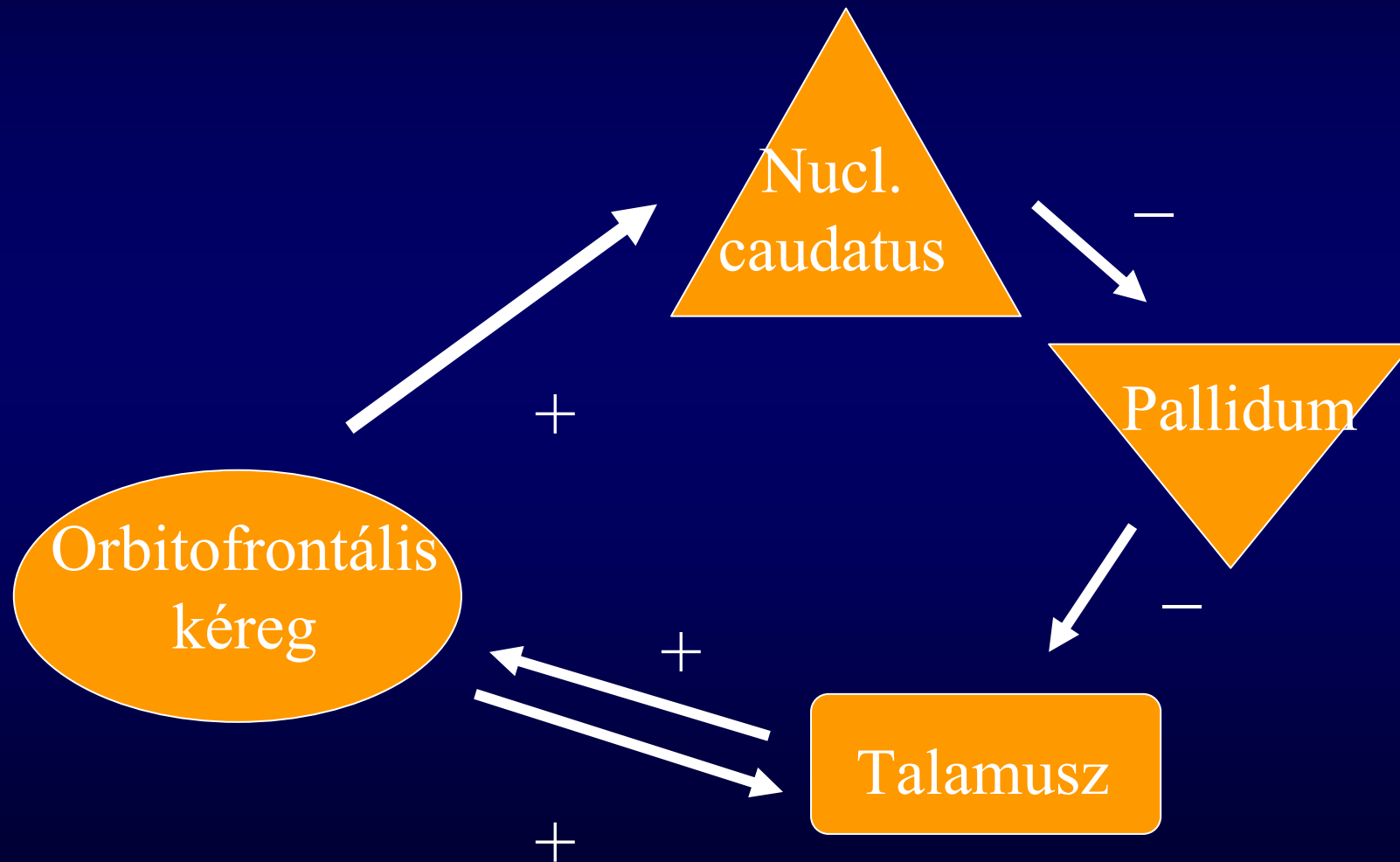
Pszichológiai tényezők

OCD

OCD - Genetikai tényezők

- Ikervizsgálatok
  - Monozygota >> Dizygota ikerpárok
- Családi halmozódás
  - elsőfokú rokonok: 10-25 %
- Tic: 5 %

OCD - neuroanatómia

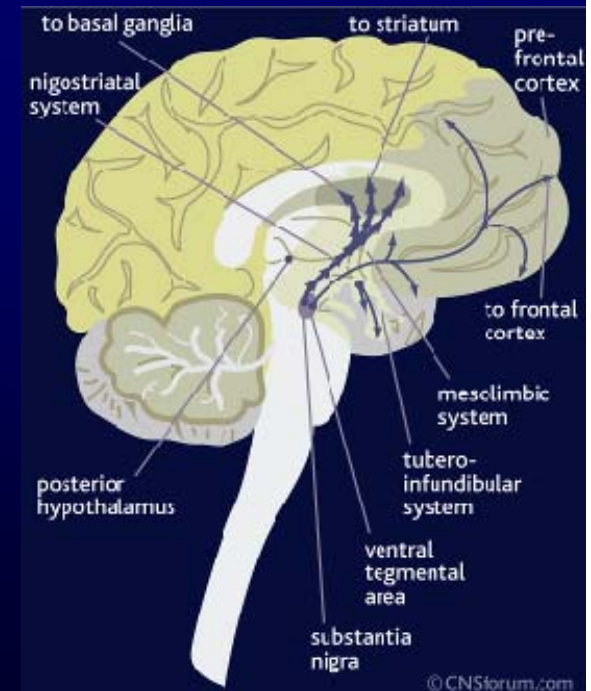
OCD - neurokémia

SZEROTONIN

- kompulzivitás/impulzivitás
- szorongás
- viselkedésgátlás/elindítás

DOPAMIN

- gyűjtögetés
- perszeveratív viselkedés

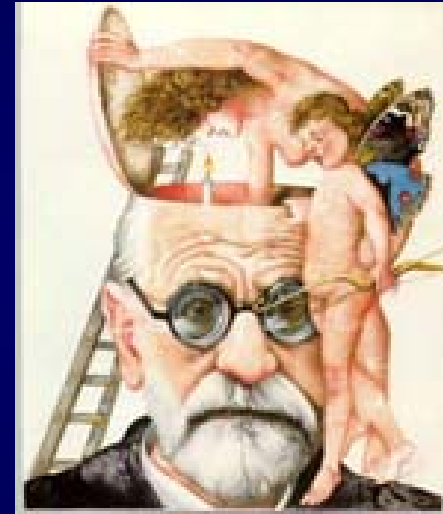

OCD - pszichológiai tényezők

TANULÁSELMÉLET

- Kényszercselekvés = aktív elkerülő viselkedés
- célja: szorongás csökkentése
- rögzül
- inadequat megoldási mód

PSZICHOANALÍZIS

II. anális-szak

- ambivalencia
  - elfojtás
- (*Lady Macbeth, Ágnes asszony*)

OCD - pszichológiai tényezők

A CSALÁD SZEREPE

- szülői elvárások - perfekcionizmus
- „szociális öröklődés”?
- pszichotraumák (válás, haláleset)
- „egyke-szindróma”

Kényszerbetegség - terápia

PSZICHOEDUKÁCIÓ

GYÓGYSZERES TERÁPIA

- potens szerotonerg antidepresszívumok (SSRI)

PSZICHOTERÁPIA

- Kognitív-viselkedésterápia (CBT)
- Családterápia

PSZICHIÁTRIAI SEBÉSZET

OCD – viselkedésterápia

Fokozatos deszenzitizáció

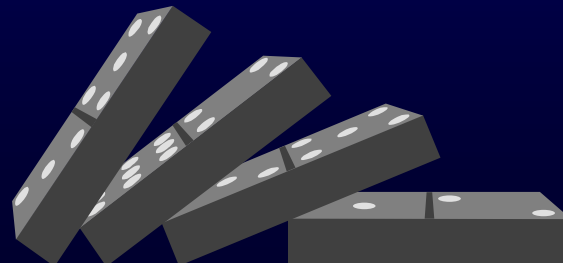
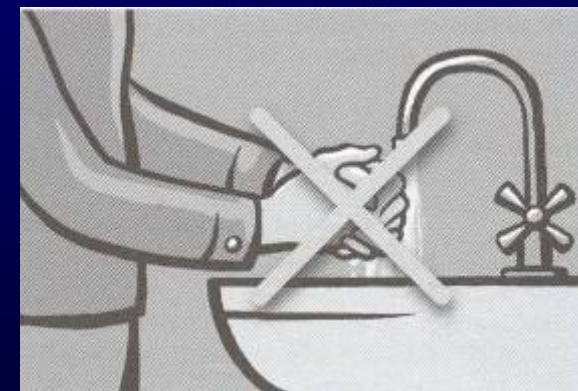
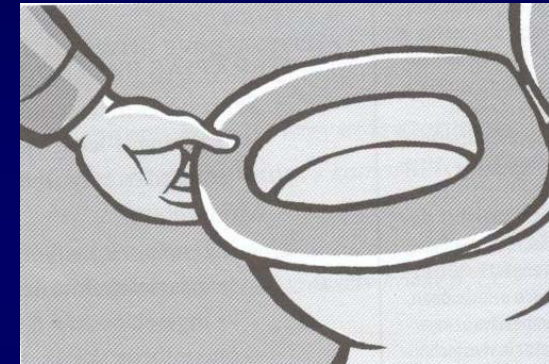
I. Ingerexpoziáció in sensu

II. Ingerexpoziáció in vivo

III. Válaszmegeelőzés

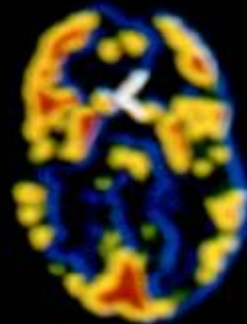
Ingerelárasztás - flooding

- tábor

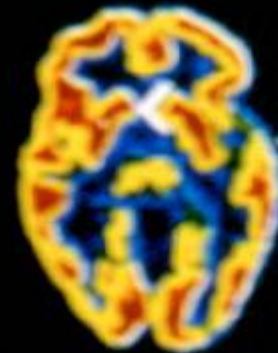

OCD - változás a terápia hatására

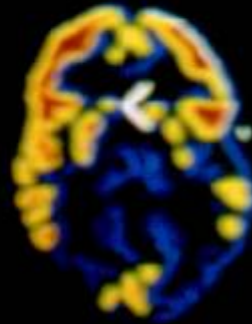
PET vizsgálat *(Baxter és mtsai, 1992)*

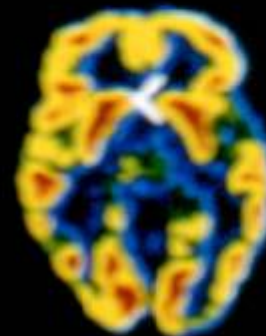
OCD pre-drug therapy

OCD pre-behavior therapy

OCD post-drug therapy

OCD post-behavior therapy

Baxter et al (1992) Arch Gen Psychiatry 49: 68

Kényszerbetegség - összefoglalás

- Gyakori, de sokszor fel nem ismert kórkép
- Gyermekkorban gyakran kezdődik
- Krónikus lefolyás
- Komorbiditás gyakori
- Terápia:
  - potens szerotonin reuptake gátlók (PSRI)
  - kognitív-behavior terápia (CBT)
- Prognózis
  - a betegek 70-80 %-a jelentősen javul, gyógyul.

VI. Generalizált szorongás (GAD) tünetei

Hipervigilancia

- idegesség, „felhúzottság”
- Koncentráció zavarok, „gondolkodásképtelenség”
- alvászavar

Aggodalmaskodás (félelemteli várakozás)

Motoros tenzió:

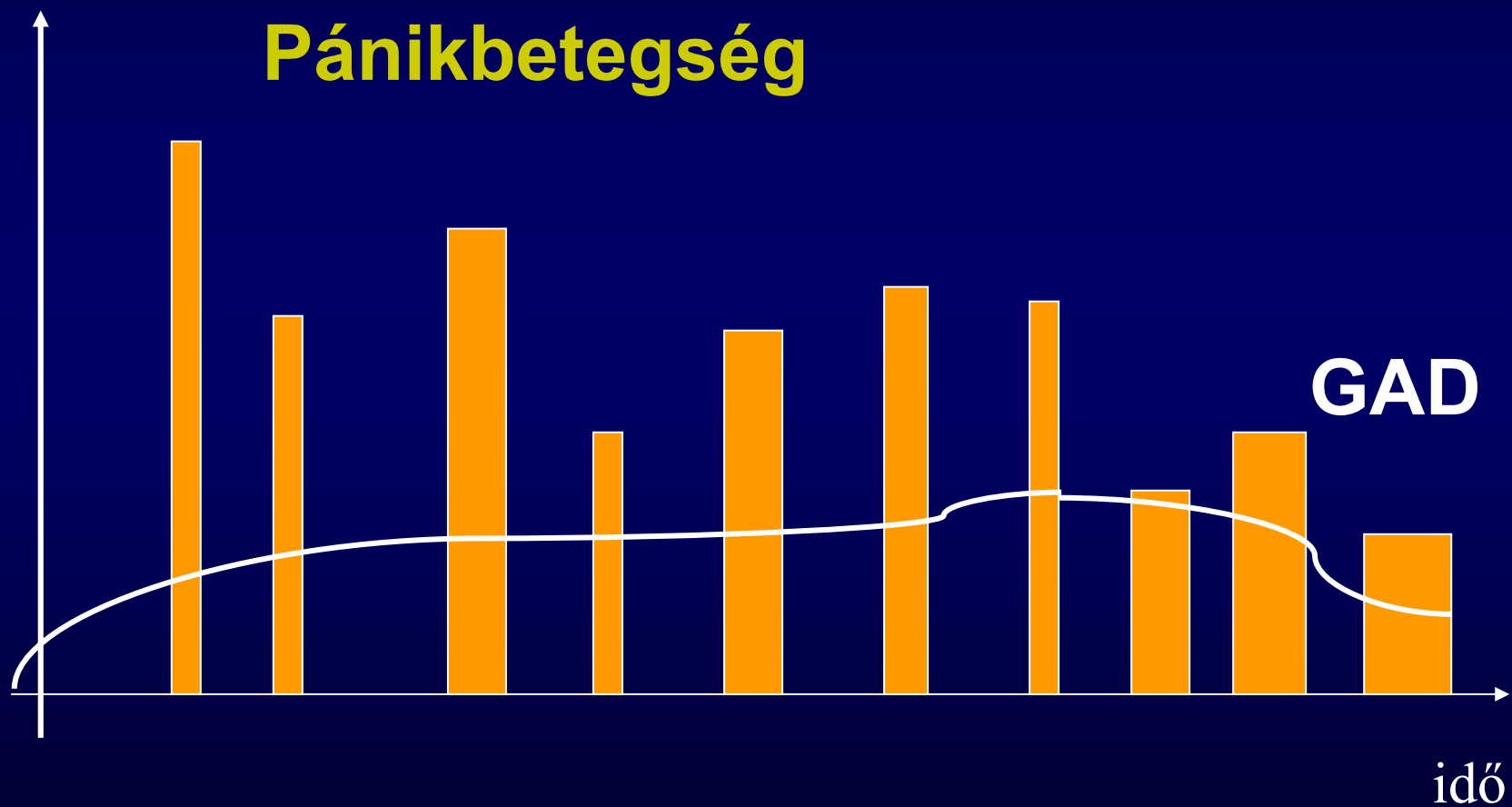
- remegés, reszketés
- izomfeszültség
- fáradékonyság

Vegetatív hiperaktivitás

- fulladásérzés
- palpitáció
- izzadás
- vizeelési inger

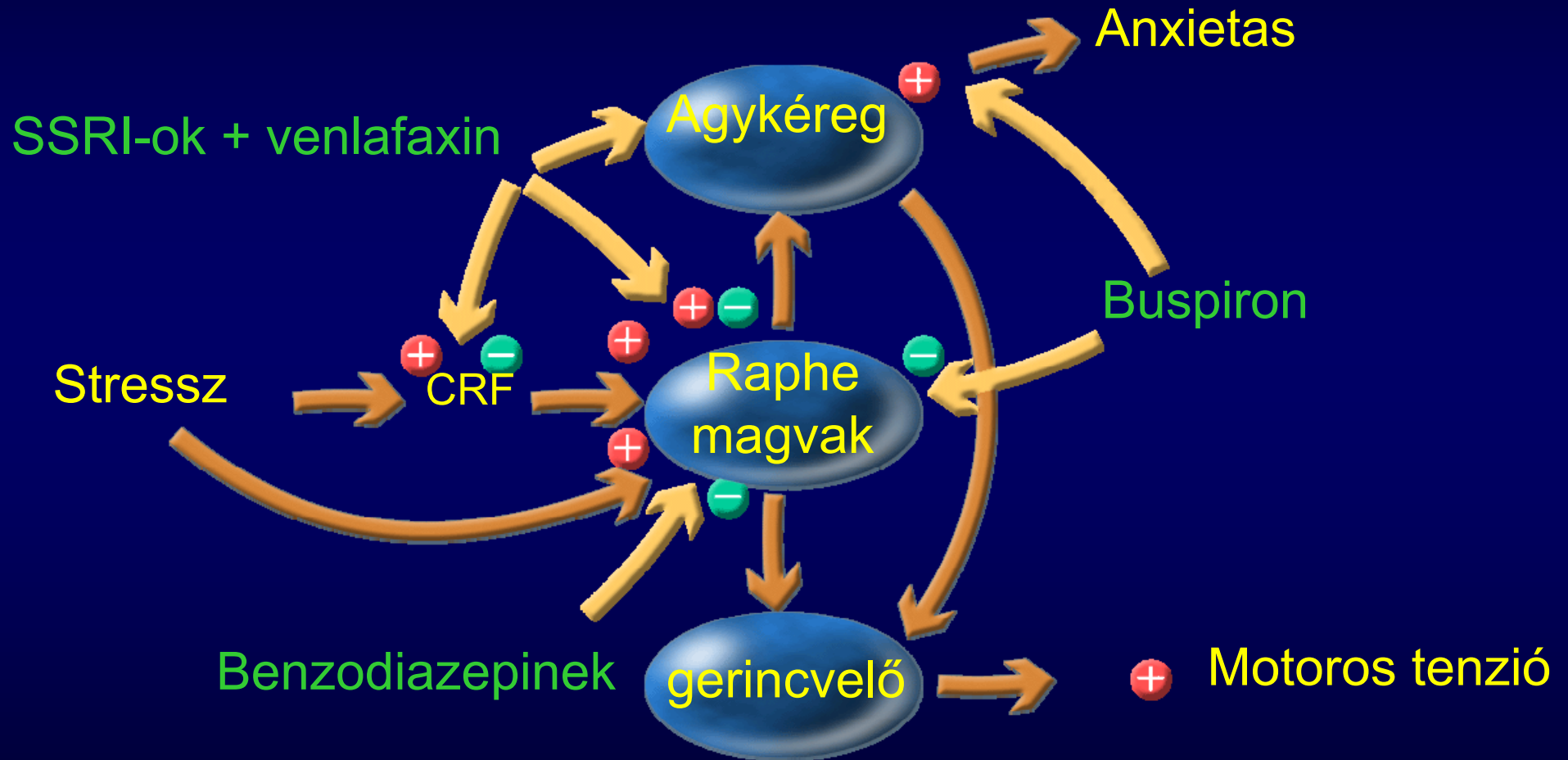
GAD = krónikus hiperarousal állapot + szorongás

GAD vs. Pánikbetegség

Szerotonin és a generalizált szorongás

A GAD terápiája

Effektivitás Hatáskezdet Függség Mellékh.

Benzodiazepinek:	++	gyors	++	+(+)
SSRI + SNRI:	++	2-6 hét	nincs	+
Pregabalin:	++	1 hét	nincs	+
Triciklikus AD:	++	2-6 hét	nincs	++
Buspiron:	+	2-6 hét	nincs	+
Hidroxyzin:	++	gyors	nincs	+
Pszichoterápia:	++	lassú	nincs	nincs

(de tartós)

Poszttraumás stressz zavar

- Egyre gyakoribb!
- Trauma: 50-60 %-ban, PTSD kb. 3 %
- Trauma után PTSD rizikója függ:
  - trauma típusa (violens történések főleg)
  - biológiai faktorok (genetika, nem)
  - személyiségvonások
  - szociális tényezők (támogatottság, szülői szorongás)
  - korábbi traumatizáló hatások, szorongásos zavar

(Seedat and Stein, 2001)

Kezeletlen szorongás következményei

- Depresszió → öngyilkosság
- Öngyógyítás → alkohol v. drogfüggőség
- Hipocondriázis → fölösleges vizsgálatok
- Dependenciahajlam → familiáris konfl.-ok
- Kardiovaszkuláris mortalitás 2-3-szoros!

A szorongásos zavarok alaptünetei

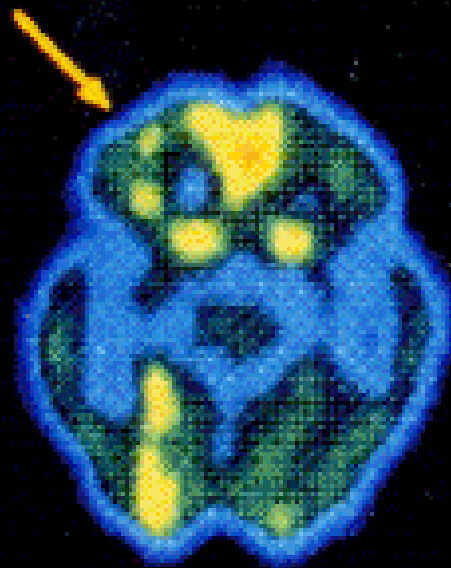

Németh, 2003

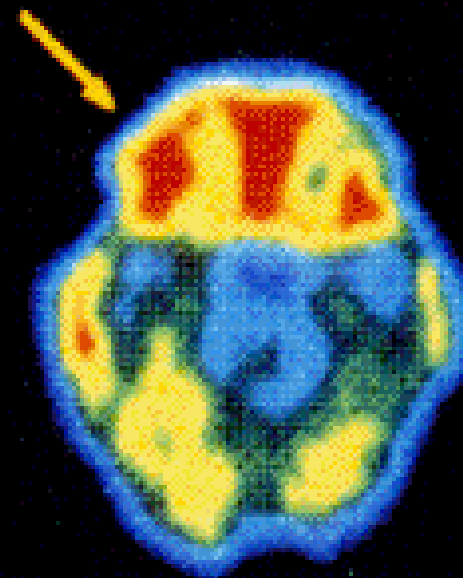
Ami időhiányban kimaradt az
előadásból

Obsessive Compulsive Disorder

High Orbital Glucose Metabolism

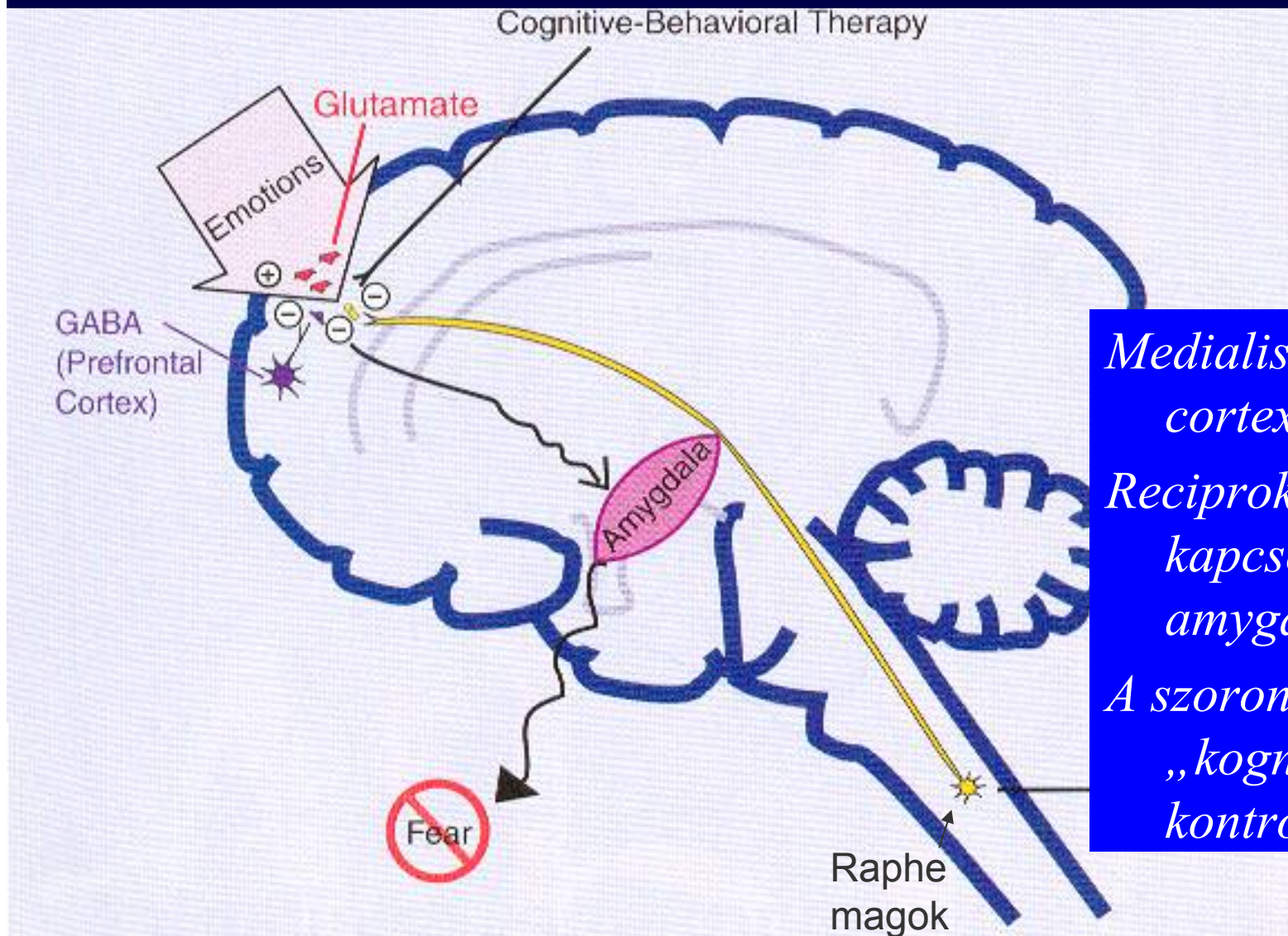
Normal
Control

Obsessive
Compulsive

54.3
52.0
49.6
47.2
44.9
42.5
40.2
37.8
35.4
33.1
30.7
28.3
26.0
23.6
21.3
18.9
16.5
14.2
11.8
9.5
7.1
4.7
2.4
0.0

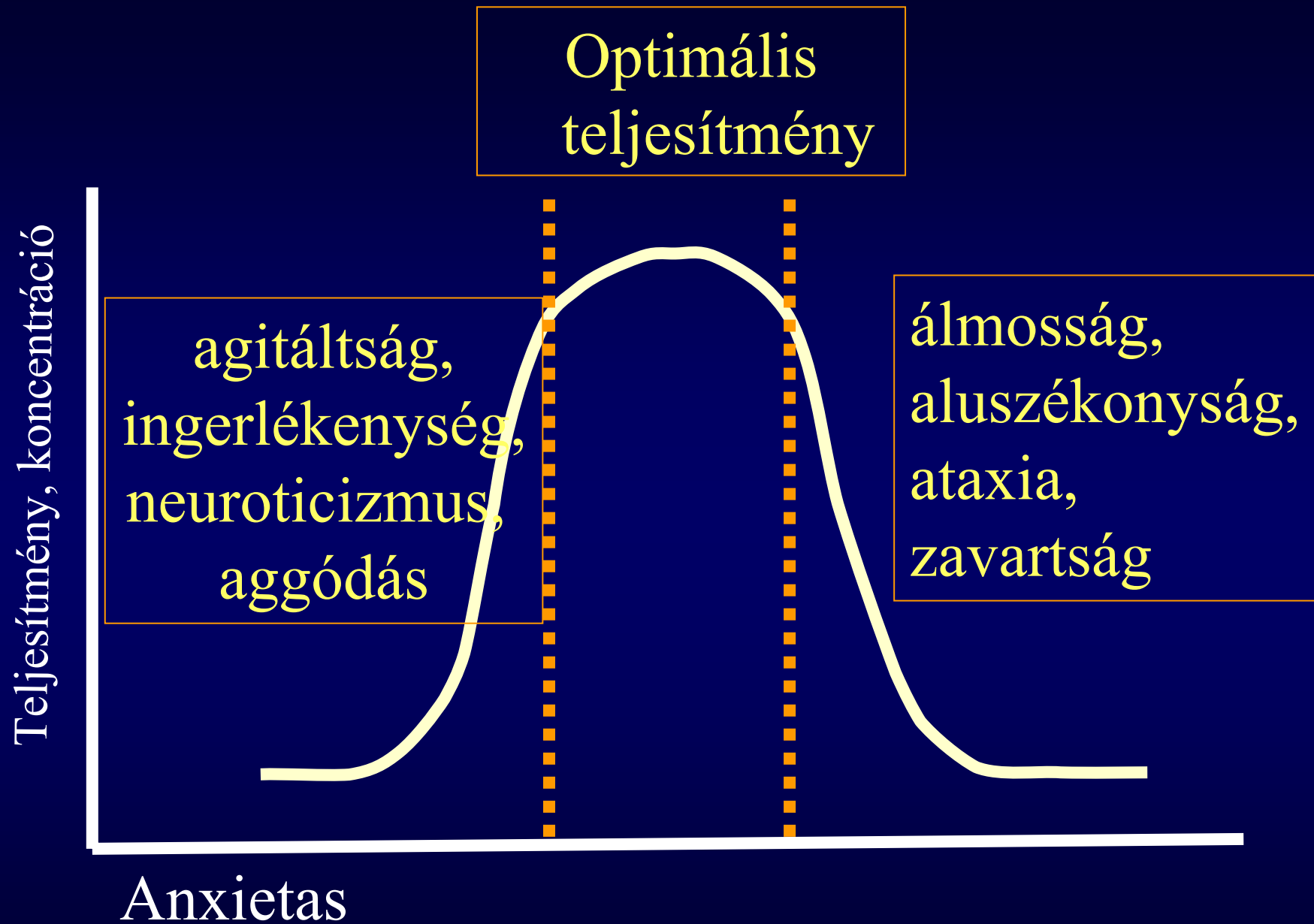
A szorongás neuroanatómiája

Medialis prefrontális cortex (PFC)
Reciprok jellegű kapcsolat az amygdalával
A szorongásos válasz „kognitív” kontrollja

Stahl, 2002

Terápiás cél: csökkenteni a szorongást - szedáció nélkül

Anxiolitikumok csoportosítása

```
graph TD; Title[Anxiolitikumok csoportosítása] --> Monoaminerg[Monoaminerg neurotranszmisszió]; Title --> Aminosav[Aminosav neurotranszmisszió]; Title --> Egyeb[Egyéb hatásmechanizmus];
```

Monoaminerg

neurotranszmisszió

- Antidepresszívumok
- Azapironok

Aminosav neurotranszmisszió

- Benzodiazepinek
- Nem-BZD hipnotikumok
- Antiepileptikumok
  - Pregabalin
  - Gabapentin

Egyéb hatásmechanizmus

- antihisztaminok

A benzodiazepinek előnyei a barbiturátokhoz képest

Respiratorikus depresszió

Coma/
Anesthesia

Ataxia

Szedáció

Antikonvulzív

Anxiolitikus

